

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра економічного аналізу та фінансів**

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до виконання розрахункових індивідуальних завдань

для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів

галузі знань 0305 Економіка і підприємництво

напряму підготовки 6.030508 Фінанси і кредит

**Дніпропетровськ
НГУ
2013**

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Методичні рекомендації до виконання розрахункових індивідуальних завдань для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 Економіка і підприємництво / Н.М. Штефан.–Д.: Національний гірничий університет, 2013. – 31 с.

Автор: Н.М. Штефан, канд. техн. наук, доцент

Затверджено до видання методичною комісією галузі знань 0305 Економіка і підприємництво (протокол № 2 від 15 04.2013).

Методичні матеріали призначено для самостійної роботи студентів галузі знань 0305 Економіка і підприємництво для виконання індивідуального розрахункового завдання з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».

Подано рекомендації до опанування методики складання системи бюджетів підприємства, визначення оптимального варіанта фінансування подальшого розвитку підприємства.

Орієнтовано на активізацію виконавчого етапу навчальної діяльності студентів.

Відповідальна за випуск завідувач кафедри економічного аналізу і фінансів, д-р. екон. наук, проф. О.С. Галушко.

ЗМІСТ

Стор.

1. МЕТА РОЗРАХУНКОВИХ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ.....	4
2. ВИХІДНІ ДАНІ ТА ЗАВДАННЯ.....	5
2.1. Розрахункове індивідуальне завдання №1 „Скласти систему бюджетів підприємства”	5
2.2. Розрахункове індивідуальне завдання №2 „Вибрати оптимальний варіант фінансування подальшої діяльності підприємства”	8
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ	10
4. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	10
5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30

1. МЕТА РОЗРАХУНКОВИХ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

У процесі підготовки майбутніх фахівців з фінансів необхідно для забезпечення відповідності рівня корпоративного управління міжнародним стандартам ретельно вивчати питання формування та мобілізації використання виробничого, інвестиційного та фінансового потенціалу підприємства, управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання, оптимізації структури капіталу підприємства, вибору раціональних джерел фінансування діяльності підприємства і вміння застосувати теоретичні знання для вирішення практичних фінансово-економічних ситуацій.

Метою виконання даних розрахункових індивідуальних завдань є опанування методики складання системи бюджетів підприємства, визначення оптимального варіанту фінансування подальшого розвитку підприємства.

Згідно з навчальним планом та програмою дисципліни “Фінансова діяльність суб'єктів господарювання” студент очної форми навчання повинен при вивченні даної дисципліни виконати наступні розрахункові індивідуальні завдання:

- 1) Розрахункове індивідуальне завдання №1 – Скласти систему бюджетів підприємства.
- 2) Розрахункове індивідуальне завдання №2 - Вибрати оптимальний варіант фінансування подальшої діяльності підприємства.

Студенти заочної форми навчання виконують перелічені розрахункові індивідуальні завдання в складі контрольної роботи.

Нижче наводяться вхідні данні та завдання, які повинні бути вирішені.

Розрахункове завдання 2 формулюється інваріантно стосовно числових даних, що в них використовуються. Варіант визначається за номером в списку.

2. ВИХІДНІ ДАНІ ТА ЗАВДАННЯ

2.1. Розрахункове індивідуальне завдання №1

„Скласти систему бюджетів підприємства”.

Вихідні дані.

Спрощення:

1. підприємство виробляє один вид продукції;
2. підприємство не є платником податку на додану вартість.

Прогноз обсягів продажу та цін наведений в табл. 1.1.

Табл.1.1 – Прогноз обсягів продажу та цін

Прогнозні дані	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
Очікуваний обсяг продукції, од.	10 000	30 000	40 000	20 000
Очікувана ціна од. продукції, грн.	20.0	20.0	20.0	20.0

Умови для складання бюджету наступні:

1. Сплата грошима в поточному кварталі складає 70% виручки від реалізації, останні 30% - в наступному кварталі
2. Запланований залишок готової продукції на кінець планового періоду (кварталу) складає 20% від продажу майбутнього періоду.
3. Запаси готової продукції на кінець року плануються в обсязі 3 000 од. продукції.
4. Потрібний обсяг матеріалів на од. продукції складає 5 кг, ціна 1 кг = 0.6 грн.
5. Залишок сировини на кінець кожного кварталу – 10% від потреби майбутнього періоду, на кінець року – 7500 кг.
6. Умови сплати постачальнику – 50% від вартості придбаної сировини сплачується в поточному кварталі, 50% - в наступному.

7. Витрати на оплату праці основного персоналу на од. продукції складають 0.8 год. Вартість 1 год. з нарахуванням дорівнює 7.5 грн.
8. Накладні витрати : змінна частина - 2 грн. на 1 год. роботи основного персоналу; постійні – визначені на рівні 60 600 грн. за квартал, в т. ч. амортизаційні відрахування дорівнюють 15 000грн.
9. Витрати на реалізацію і управління: змінна частина - 1.8 грн. на од. проданого товару. Постійні адміністративні і управлінські витрати наведені в табл. 1.2.

Табл. 1.2 - Постійні адміністративні і управлінські витрати, грн.

Прогнозні дані	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
Реклама	40 000	40 000	40 000	40 000
З/пл. управлінців	35 000	35 000	35 000	35 000
Страховка		1 900	37 750	
Податок на нерухомість				18 150

10. Підприємство планує закупити обладнання на суму 30 000 грн. в першому кварталі; 20 000 грн. – у другому.
11. Запланована до виплати сума дивідендів складає 40 000 грн. на рік, рівномірно розподілена по кварталам.
12. Підприємство має можливість отримати кредит під 13% річних. Сплата відсотків здійснюється одночасно з частковим погашенням основної суми боргу при нарахуванні відсотків тільки на сплачувану суму боргу.
13. Для визначення запасів сировини, готової продукції, рахунків дебіторів на початок року див. табл. 1.3.

Табл. 1.3 – Баланс підприємства на початок року

Актив	Сума, грн.	Кіль- кість	Пасив	Сума, грн.
Оборотні активи			Зобов'язання	
Грошові кошти	42 500		Поточні зобов'язання	
Рахунки дебіторів	90 000		Рахунки до сплати	25 800
Запаси сировини	4 200	7000кг	Акціонерний капітал	175 00
Запаси ГП	20 000	2000шт.	Нерозподілений прибуток	449 900
Разом оборотні активи	162 700		Разом акціонерний капітал	624 900
Земля	80 000			
Споруди та обладнання	700 000		Разом пасиви	650 700
Накопичена амортизація	(292 000)			
Споруди та обладнання (нетто)	408 000			
Разом активи	650 700			

14. Форми бюджетів представлені в Додатку 1.

2.2. Розрахункове індивідуальне завдання №2

„Вибрати оптимальний варіант фінансування подальшої діяльності підприємства”

Компанія “Х” випустила боргові зобов’язання на суму 3 млн. грн. під 12% річних. Компанія передбачає фінансувати програму розвитку вартістю 4 млн. грн. та розглядає 3 можливих варіанта фінансування:

- емісія боргових зобов’язань під 14% річних;
- емісія привілейованих акцій з виплатою 12% дивідендів;
- емісія простих акцій вартістю 16 грн.

До цього моменту компанія випустила 800 000 простих акцій. Рівень оподаткування компанії складає 40%.

Дані про фінансові результати підприємства приведені у таблиці 2.1, млн. грн.:

Табл. 2.1 – Фінансові результати підприємства

	1вар	2вар	3вар	4вар	5вар	6вар	7вар	8вар	9вар	10вар
Виручка від реалізації	8.47	10.0	10.0	12.0	6.53	9.31	7.56	8.2	11.0	9.1
Витрати на виробництво продукції	7.2	7.0	7.8	9.8	4.48	6.77	6.57	6.8	8.88	5.55
Інші витрати	0.57	0.5	0.2	1.2	0.33	0.88	0.2	0.4	1.6	1.2
Доходи від іншої реалізації	0.8	0	1.0	0.8	0.2	0.1	0.68	0.9	1.1	0.3
Прибуток до сплати відсотків за кредит та податків (ЕВІТ)	В И З Н А Ч И Т И									

	11вар	12вар	13вар	14вар	15вар	16вар	17вар	18вар	19вар	20вар
Виручка від реалізації	10.5	8.44	6.99	11.2	9.87	8.21	14.4	13.2	8.96	12.6
Витрати на виробництво продукції	8.4	6.22	5.41	9.99	7.43	6.84	12.2	11.9	7.1	10.9
Інші витрати	0.2	0.1	0.1	0.3	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1	0.3
Доходи від іншої реалізації	0.8	1.1	1.2	1.4	0.9	1.3	0.8	1.5	0.7	0.8
Прибуток до сплати відсотків за кредит та податків (ЕВІТ)	В И З Н А Ч И Т И									

	21вар	22вар	23вар	24вар	25вар	26вар	27вар	18вар	29вар	30вар
Виручка від реалізації	23.0	15.0	20.0	10.0	13.2	11.9	8.56	11.9	16.1	14.4
Витрати на виробництво продукції	19.1	11.2	12.9	8.5	10.2	9.3	6.32	8.9	13.3	10.7
Інші витрати	3.3	3.6	5.9	1.2	2.6	1.1	0.4	1.32	1.3	1.59
Доходи від іншої реалізації	1.2	1.2	0.2	0.8	0.88	0.45	0.1	0.64	0.77	0.1
Прибуток до сплати відсотків за кредит та податків (ЕВІТ)	В И З Н А Ч И Т И									

- 2.1. Визначити відсотки по новим зобов'язанням по варіантам.
- 2.2. Визначити величину прибутку до оподаткування, величину податків та чистий прибуток по варіантам.
- 2.3. Визначити доходи власників простих акцій.
- 2.4. Визначити прибуток на одну просту акцію по варіантам.
- 2.5. Скласти графік беззбитковості для трьох варіантів фінансування.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ

Розрахункові індивідуальні завдання з дисципліни « Фінансова діяльність суб'єктів господарювання » виконуються студентом самостійно.

Студент при виконанні розрахункового індивідуального завдання повинен:

- отримати завдання;
- самостійно виконувати індивідуальне завдання з опорою на джерела інформації, що запропоновані;
- відвідувати консультації;
- сприймати зауваження та виконувати методичні рекомендації викладача;
- подати індивідуальне завдання на перевірку;
- довести при тестуванні самостійність виконання завдання.

Для успішного виконання та захисту розрахункового індивідуального завдання студенту доцільно:

- ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалами, викладеними на практичних заняттях, методичною рекомендованою літературою;
- уважно ознайомитись з умовами завдання, сформулювати перелік вихідних даних згідно з отриманим варіантом завдання;
- зробити детальний розрахунок з наведенням його в роботі;
- підготувати висновки.

Графік здачі та захисту розрахункових індивідуальних завдань встановлюється згідно з робочою програмою дисципліни.

4. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. „Складання системи бюджетів підприємства”.

Згідно із сучасними трактуваннями, **бюджет** — це сума коштів, які є в розпорядженні для виконання визначених функцій та проведення певних заходів у рамках загальнофірмового планування¹. Він може складатися у формі заданих показників, яких слід дотримуватися у плановому періоді.

Система бюджетів повинна охоплювати всю базу фінансових розрахунків підприємства. Вона включає первинний бюджет, групу основних бюджетів та сукупність часткових бюджетів. У стандартному вигляді група **основних бюджетів** містить:

- план інвестицій;
- план фінансових результатів (прибутків і збитків);
- планування ліквідності (оперативний фінансовий бюджет);
- плановий баланс;

- план звіту про рух грошових коштів (Cash-flow).

Базовою ланкою системи бюджетування є **часткові бюджети**, які формуються відповідно до принципів спеціалізації та декомпозиції і включають окремі частини грошових доходів і витрат підприємства (наприклад, бюджети структурних підрозділів, центрів витрат чи доходів, функціональні бюджети у розрізі окремих затрат тощо). До типових часткових бюджетів можна віднести:

- план реалізації продукції;
- бюджет виробництва;
- бюджет товарно-матеріальних запасів;
- бюджет фонду оплати праці та нарахувань на неї;
- бюджет матеріальних витрат;
- бюджет споживання енергії;
- бюджет інших витрат;
- бюджет погашення кредитів (прив'язаний до графіків виконання зобов'язань);
- податковий бюджет (складається тільки в цілому по підприємству).

Часткові бюджети розробляються відповідно до загальної стратегічної лінії діяльності підприємства та з урахуванням особливостей його окремих функціональних підрозділів. Кількість часткових бюджетів залежить від рівня деталізації планування на підприємстві. Всі бюджети тісно пов'язані між собою і складають єдину систему бюджетів.

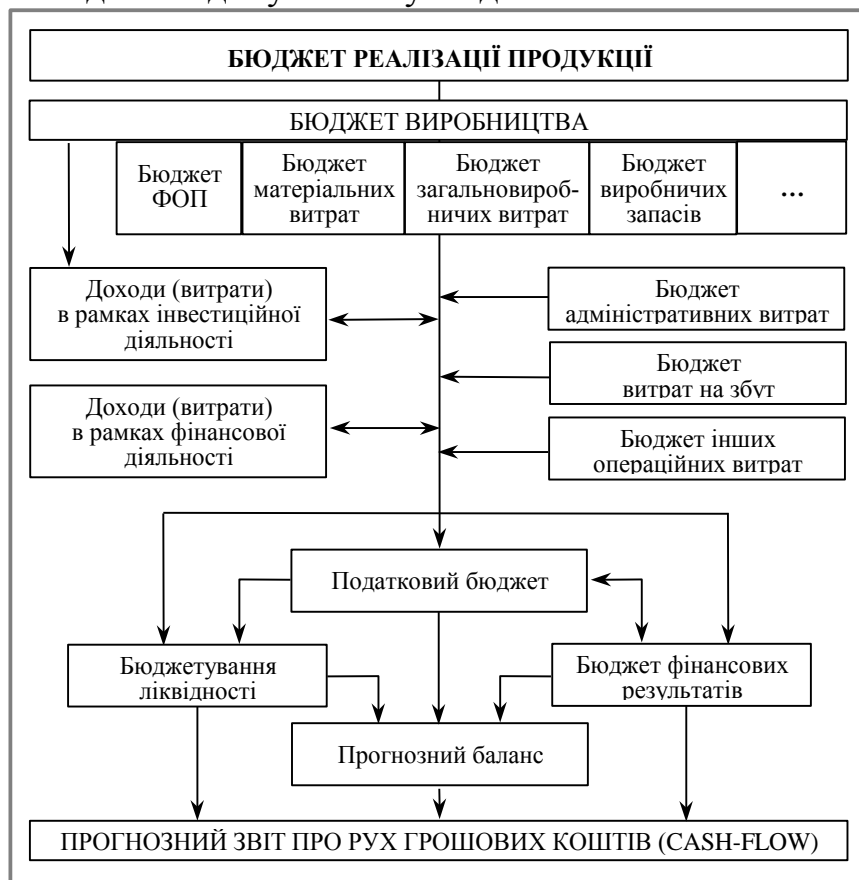

Рис. 4.1 Система бюджетів на підприємстві

Система бюджетування повинна бути націлена на підвищення керованості й адаптованості підприємства до змін на товарних і фінансових ринках; забезпечення оперативного одержання інформації про необхідність коригування стратегії і тактики управління підприємством; створення умов для підвищення порозуміння і довіри з представниками закордонних фірм.

На практиці перед фінансовими службами підприємств, окремими підприємцями досить часто постають такого роду запитання:

- скільки грошових коштів потрібно залучити, щоб забезпечити виробництво певного виду продукції?
- який обсяг фінансових ресурсів слід використати на придбання основних засобів та необоротних активів?
- на який період і в якому обсязі слід залучати кошти для покриття затрат, які включаються до собівартості продукції?

Відповідь на ці та інші запитання ми отримаємо, дослідивши порядок визначення потреби підприємства в капіталі, що є необхідним для успішного складання плану інвестицій та інших видів бюджетів.

Потреба в капіталі — це виражена в грошовому еквіваленті потреба підприємства в грошових коштах і матеріальних засобах, необхідних для виконання поставлених цілей та забезпечення фінансової рівноваги.

Дефіцит чи надлишок грошових коштів за певний проміжок часу визначається як різниця між наростаючими підсумками грошових виплат та надходжень за цей період.

Приклад 1

Визначимо потребу підприємства в капіталі в плановому періоді, якщо прогностні показники грошових надходжень і виплат мають такий вигляд:

Місяць	Грошові виплати	Надходження	Потреба (+), надлишок (-)
Січень	350 000	—	+350 000
Лютий	300 000	—	+650 000
Березень	100 000	100 000	+650 000
Квітень	200 000	150 000	+700 000
Травень	100 000	200 000	+600 000
Червень	100 000	200 000	+500 000
Липень	250 000	100 000	+650 000
Серпень	50 000	200 000	+500 000
Вересень	100 000	200 000	+400 000
Жовтень	200 000	150 000	+450 000
Листопад	100 000	200 000	+350 000
Грудень	150 000	200 000	+300 000
Наростаючий підсумок	2 000 000	1 700 000	+ 300 000

Процес виникнення потреби в капіталі можна уявити у графічному вигляді. На основі побудови графіка потреби в капіталі протягом

планового періоду (рис. 4.2) можна визначити обсяги витрат підприємства, які слід покривати за рахунок власного капіталу, а які — вдаючись до залучення фінансових ресурсів кредиторів. У нашому прикладі підприємство має стабільну мінімальну потребу у фінансових ресурсах обсягом 300 тис. грн. Максимальна величина потреби в капіталі протягом планового періоду становить 700 тис. грн. Різниця між максимальним і мінімальним обсягами потреби в коштах дорівнює 400 тис. грн (700 000 – 300 000).

У практиці фінансово-господарської діяльності підприємств у економічно розвинутих країнах прийнято вважати, що (за інших рівних обставин) *стабільну мінімальну потребу в капіталі доцільно покривати за рахунок власного капіталу, а тимчасову різницю між максимальною та мінімальною потребою — за рахунок коштів кредиторів*². Отже, для планового періоду найоптимальнішим є покриття потреби в капіталі обсягом у 300 тис. грн за рахунок власного капіталу, а тимчасову різницю між максимальною та мінімальною потребою доцільно фінансувати за рахунок залучення короткострокових позичок у відповідних періодах.

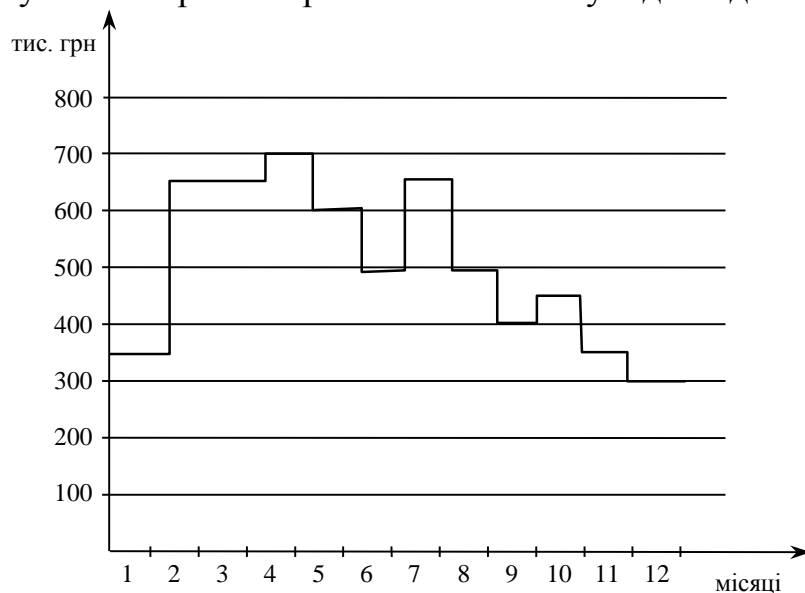

Рис. 4.2 - Графік потреби в капіталі протягом планового періоду

Види потреби в капіталі. Для прогнозування потреби в капіталі насамперед слід визначити планові обсяги грошових виплат у розрізі окремих їх складових і періодів. Види потреби в капіталі можна класифікувати за типом грошових виплат підприємств (рис. 12.4):

- грошові видатки у результаті інвестиційної діяльності;
- грошові видатки у результаті операційної діяльності;
- грошові видатки у результаті фінансової діяльності.

Потреба в капіталі для фінансування основної діяльності підприємства. Основна частина грошових видатків підприємства пов'язана із забезпеченням їх основної діяльності. Виникнення потреби в капіталі для забезпечення цієї діяльності зумовлене незбігом у часі моменту здійснення грошових витрат

(на придбання основних засобів, сировини, матеріалів тощо) та моменту надходження грошових коштів за продукцію, на виробництво якої понесені витрати. Базою для визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для покриття витрат, пов'язаних із підготовкою, організацією, веденням та обслуговуванням виробництва, є бюджет реалізації та бюджет виробництва продукції (табл. 1.1 та 1.2).

Рис. 1.3 - Види потреби в капіталі

Загальна потреба в капіталі розраховується як сума:

- капіталу, необхідного для фінансування основних засобів і нематеріальних активів (інвестиційна діяльність) та
- капіталу для фінансування оборотних активів (операційна діяльність).

Отже, грошові видатки для забезпечення основної діяльності можуть здійснюватися не лише в рамках операційної, а й в результаті інвестиційної діяльності. У разі, якщо підприємство перебуває на стадії створення, то додатково розраховується потреба у фінансових ресурсах, необхідних для покриття витрат на заснування, зокрема:

- витрат на державну реєстрацію підприємства;
- різного роду нотаріальні витрати;
- комісійні винагороди, пов'язані із заснуванням підприємства і запуском його в дію.

План виробництва розробляється на основі обраної стратегії розвитку підприємства, наявного потенціалу та з урахуванням прогнозних показників обсягів збуту продукції. Останні визначаються на підставі маркетингових досліджень ринку, портфельного аналізу тощо. Важливою під час розробки плану виробництва є координація всіх елементів економічної потужності підприємства: наявного технологічного та фінансового потенціалу, а також можливостей збуту продукції. Показник технологічної потужності визначає обсяг продукції, який можна виробити на наявних у підприємства основних

засобах. Фінансова потужність підприємства засвідчує, який обсяг виробництва товарної продукції в змозі профінансувати підприємство. В цілому технічна та фінансова потужність є взаємозалежними величинами і визначаються можливостями збуту продукції. Дану взаємозалежність можна простежити за допомогою такого прикладу.

Приклад 2

Проведемо аналіз чотирьох різних комбінацій технологічної і фінансової потужності та можливостей ринків збуту продукції, в яких дані величини не збігаються. Оцінимо можливі наслідки впливу розбіжностей на фінансово-економічний стан підприємства (всі дані наведені в штуках вироблюваної продукції).

Вар.	Технологічна потужність	Фінансова потужність	Можливості збуту продукції	Оцінка
1	1000	800	800	Зайві потужності (зниження рентабельності)
2	1000	1200	1000	Надлишок фінансових ресурсів (порівняно з першим варіантом краща рентабельність)
3	800	1000	1000	Дефіцит виробничих потужностей (проблеми з фінансуванням і придбанням обладнання)
4	1000	800	1000	Дефіцит у фінансуванні (проблеми з мобілізацією додаткових фінансових ресурсів)

Варіант 1. У підприємства зайві виробничі потужності і тому вони частково не завантажені. Рентабельність підприємства знижується через те, що підприємство здійснює витрати на утримання та обслуговування потужностей, які не приносять належної віддачі.

Варіант 2. Наявні обігові кошти перевищують їх необхідний розмір. Це створює умови для використання обігових коштів не за призначенням, що зумовлює нагромадження надмірних запасів сировини і матеріалів, відволікання коштів у дебіторську заборгованість. Все це призводить до зниження рентабельності та ліквідності підприємства. Однак зайві фінансові ресурси можна розмістити на фінансовому ринку і одержати різного роду фінансові доходи. Рентабельність підприємства, таким чином, буде кращою, ніж у варіанті 1.

Варіант 3. У підприємства дефіцит виробничих потужностей, тобто існують проблеми технологічного характеру. В даному разі виробничу потужність слід збільшити на 200 одиниць. Проблеми можуть виникнути через відсутність на ринку обладнання, здатного підвищити виробничу потужність саме на 200 одиниць продукції. Може бути пропозиція обладнання з більшою потужністю, що може призвести до варіанту 1 (зайві виробничі потужності). Окрім того, можуть виникнути фінансові проблеми, оскільки збільшення виробничих потужностей зумовлює додаткову потребу в капіталі. При цьому в жодному разі не можна наявні ліквідні засоби спрямовувати на здійснення реальних інвестицій,

оскільки зменшиться фінансова потужність підприємства. Обсяг виробництва перевищуватиме існуючі фінансові можливості підприємства (варіант 4).

Варіант 4. У підприємства відчувається дефіцит обігових коштів, що є наслідком порушення фінансової рівноваги. Це може призвести до втрати ліквідності та платоспроможності. Слід вжити заходів щодо залучення капіталу з метою поповнення оборотного капіталу.

Даний приклад підтверджує значення правильного визначення потреби в капіталі для забезпечення ефективної операційної діяльності. Неузгодженість показників виробничої потужності, забезпечення підприємства фінансовими ресурсами та потребами ринку в продукції призводить до погіршення фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання.

Фінансування витрат, не пов'язаних з основною діяльністю підприємства. На підприємствах може також виникнути потреба в капіталі для досягнення цілей, не відображених у плані виробництва, зокрема для здійснення різного роду фінансових інвестицій чи покриття затрат не виробничого характеру. Фінансування згаданих затрат повинно здійснюватися за залишковим принципом за рахунок чистого прибутку. В окремих випадках це можна зробити за рахунок банківських позичок, джерелом погашення яких знову ж таки є прибуток. Розрахунок обсягів фінансових ресурсів, необхідних для покриття цих видів потреби в капіталі, є досить простим і здійснюється, виходячи з фактичної величини відповідних затрат: вартості акцій, облігацій, затрат на утримання об'єктів не виробничого призначення тощо.

Потреба в капіталі для фінансування основних засобів і нематеріальних активів

Для здійснення основної діяльності будь-яке підприємство повинне мати у своєму розпорядженні основні засоби та нематеріальні активи. *Згідно з П(С)БО 7 основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких перевищує один рік (або операційний цикл, довший за рік).*

Визначення нематеріальних активів наводиться в П(С)БО 8: це — немонетарні активи (права користування майном, права на товарні знаки, авторські права тощо), які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством з метою використання протягом понад один рік для виробництва, торгівлі чи в адміністративних цілях.

На ці дві позиції, як правило, припадає найбільша питома вага в структурі необоротних активів. Потреба в капіталі для фінансування відповідних активів виникає в таких випадках:

- 1) у разі заснування нового підприємства або започаткування виробництва нових видів продукції;
- 2) якщо планується суттєве розширення виробництва, яке неможливо забезпечити за наявних потужностей;

3) у разі технічного переозброєння наявних засобів з метою підвищення продуктивності виробництва чи поліпшення якості продукції.

Порядок визначення потреби в капіталі для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів у структурно-логічному вигляді наведено на рис. 1.4.

На обсяги потреби в капіталі для фінансування основних засобів і нематеріальних активів впливають такі фактори:

- вид діяльності (галузь);
- місце розташування підприємства;
- обсяги виробництва продукції та її види;
- первісна вартість активів, які заплановано придбати;
- вартість модернізації існуючих основних засобів;
- строк окупності інвестицій.

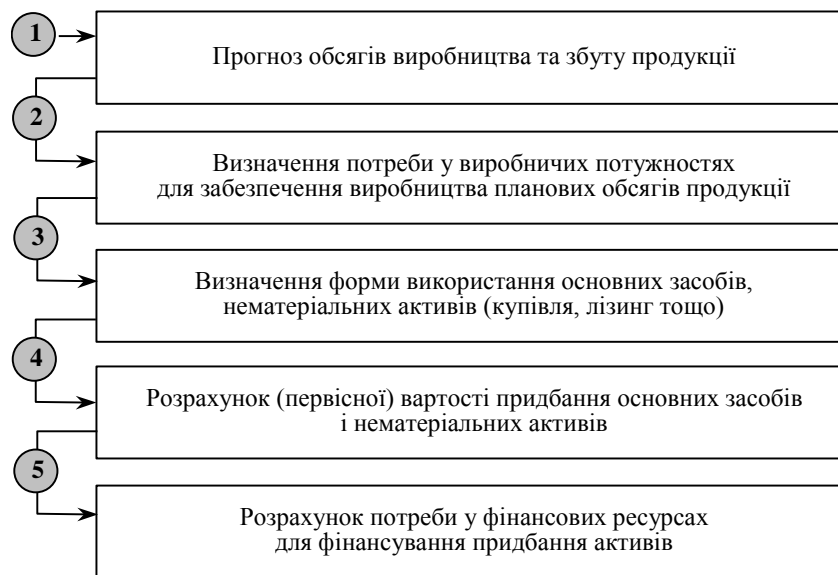

Рис. 1.4 - Визначення потреби в капіталі для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів

Як уже зазначалося, базою для визначення потреби в капіталі для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів є **план (бюджет) виробництва продукції**. Поряд з *прогнозними обсягами виробництва і реалізації продукції* на додаток до плану також наводиться перелік виробничих машин, обладнання, технічної документації, технологій, ноу-хау, будівель, споруд, які слід придбати для того, щоб забезпечити необхідний для виробництва планових обсягів продукції рівень технологічної потужності.

Визначення потреби в додаткових об'єктах основних засобів здійснюється в розрізі окремих їх груп: земельні ділянки, будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби тощо.

Виробнича потужність підприємства визначається, виходячи з потужності основного технологічного устаткування виробничих підрозділів чи ділянок. До основного технологічного устаткування належать машини, апарати й агрегати, на яких виконуються основні операції технологічного процесу. Виробнича потужність підприємства розраховується, виходячи з технічних

норм продуктивності устаткування і виходів продукції із сировини. Технічні норми продуктивності основного технологічного устаткування і річний фонд робочого часу беруться в розрахунках відповідно до галузевих інструкцій з визначення виробничих потужностей підприємств. Для встановлення ступеня використання виробничої потужності підприємства робиться розрахунок середньорічної потужності по кожному виду продукції з урахуванням введення і вибуття потужностей протягом року. Річна виробнича потужність обладнання визначається множенням середньорічної змінної потужності на число змін роботи в році. Використання потужностей (у %) визначається діленням річного планового випуску продукції на річну виробничу потужність і множенням отриманого результату на 100. Отже, *необхідна кількість основного технологічного устаткування розраховується, виходячи з його продуктивності: відношення планового приросту обсягів виробництва продукції до продуктивності одиниці обладнання протягом планового періоду.*

Потреба в земельних ділянках, будівлях, спорудах визначається, виходячи з технологічних норм забезпечення виробничою площею, складськими та адміністративними приміщеннями.

Менеджери підприємства повинні також прийняти рішення щодо форми використання основних засобів і нематеріальних активів: купівля чи лізинг; нове чи вживане.

Обсяг потреби у фінансових ресурсах для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів розраховується, виходячи з їх первісної вартості та кількості.

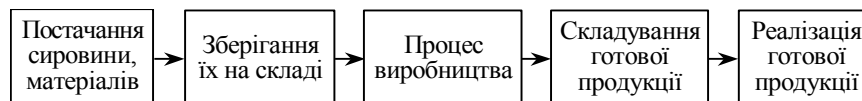
Первісна вартість основних засобів і нематеріальних активів — це *вартість окремих об'єктів основних засобів (нематеріальних активів), за якою вони зараховуються на баланс підприємства.* Ця вартість включає такі види витрат:

- витрати на виготовлення чи придбання активів;
- транспортні витрати, пов'язані з доставкою засобів на підприємство;
- страхування під час транспортування;
- витрати, пов'язані з державною реєстрацією відповідних засобів (якщо це передбачено законодавством);
- митні платежі, інші непрямі податки, що не підлягають відшкодуванню;
- сплата комісійних винагород;
- вартість монтажу (спорудження, встановлення);
- витрати на реконструкцію, модернізацію та інші види поліпшення основних засобів;
- інші витрати, пов'язані з придбанням активів та доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання за призначенням.

Кошти, заморожені в основних засобах і нематеріальних активах, повертаються на підприємство шляхом їх поступового віднесення на собівартість продукції (нарахування амортизації) та включення в ціну реалізації протягом тривалого періоду. Таким чином, капітал, необхідний для фінансування даних витрат, повинен бути мобілізований на довгостроковий період та повинен мати інвестиційний характер. Потреба в капіталі для фінансування необоротних активів є основою складання бюджету інвестицій.

Потреба в капіталі для фінансування оборотних активів

Одним із завдань фінансового менеджера є здійснення прогнозних розрахунків обсягу фінансових ресурсів, необхідних підприємству для фінансування затрат на виробництво та реалізацію продукції в плановому періоді (місяць, квартал, рік). Кошти, авансовані в затрати, відображаються за окремими позиціями оборотних активів. Загалом, **оборотні активи** — це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи впродовж дванадцяти місяців з дати балансу. **Операційний цикл** — це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення виробничо-господарської діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції (товарів, послуг). Він включає такі стадії:

Отже, підприємству слід визначати обсяг капіталу, який буде авансований в запаси підприємства та дебіторську заборгованість. Встановлення потреби в капіталі для фінансування згаданих активів є набагато складнішим завданням, ніж розрахунок планування величини ресурсів для інвестиційних цілей. Наявність і структура оборотних активів підприємства залежить від двох основних чинників:

- періоду, протягом якого капітал, авансований у виробництво певного продукту, знову надійде на підприємство у складі виручки від реалізації, тобто від тривалості операційного циклу;
- обсягів затрат на виробництво та реалізацію продукції.

Слід чітко розуміти взаємозв'язки між витратами підприємства та величиною його запасів. Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, **запаси** — це активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством. До основних **видів запасів** підприємств належать:

- виробничі запаси — вартість запасів сировини, матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів, запасних частин та інших матеріалів, призначених для споживання у ході нормального операційного циклу, під час виробництва продукції, а також управління підприємством;
- незавершене виробництво — вартість запасів, які перебувають у процесі виробництва у вигляді незакінчених обробкою виробів і технологічних процесів;
- готова продукція — складські запаси продукції, призначеної для продажу, яка відповідає стандартам якості, передбаченим договорами або нормативно-правовими актами;
- товари — вартість товарів, придбаних підприємством з метою наступного перепродажу.

Доти, доки готова продукція не буде реалізована, всі витрати, пов'язані з її виробництвом, будуть заморожені у перелічених товарно-матеріальних

запасах. Одночасно з продажем продукції зменшуються запаси підприємства і збільшується собівартість реалізованої продукції. З моменту реалізації виробничі запаси, як правило, трансформуються або в дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги (якщо кошти не надійшли на підприємство), або в грошові кошти та їх еквіваленти. Слід враховувати, що в дебіторській заборгованості заморожуються як витрати на виробництво реалізованої продукції, так і витрати на збут та адміністративні витрати.

У процесі планування доцільно розраховувати потребу в капіталі, яка авансується в товарно-матеріальні запаси та витрати на виробництво і збут реалізованої продукції. Причому в останньому випадку потреба в капіталі виникає лише за наявності часового розриву між моментом відвантаження готової продукції зі складу та часом надходження грошових коштів на рахунки підприємства.

При плануванні потреби в капіталі на фінансування оборотних активів проблема полягає, з одного боку, в трудомісткості та складності планування затрат (собівартість виробу відповідає лише певному обсягу його випуску і продажу, отже, помилковими можуть виявитися фінансові розрахунки підприємства, засновані на суто витратному методі), а з іншого — у невизначеності періоду оборотності засобів. Якби оплата предметів праці здійснювалася вранці, виробництво продукції — протягом дня, а ввечері відбувалася реалізація та надходження виручки, то потреба в обігових коштах становила б один день. На практиці ж проміжок часу від оплати товарів, робіт, послуг, які складають собівартість продукції, до моменту надходження коштів від її реалізації майже завжди перевищує один день:

- надходження сировини та матеріалів може здійснюватися протягом кількох днів після їх оплати;
- виробництво може тривати кілька днів, тижнів і навіть місяців;
- готова продукція деякий час, не знаходячи свого покупця, зберігається на складі;
- платежі за відвантажені товари, як правило, надходять з деяким запізненням (або взагалі не здійснюються) і т. ін.

Упродовж усього циклу кругообігу засобів необхідно виплачувати заробітну плату, сплачувати рахунки за сировину та матеріали, нести інші витрати.

У вітчизняній літературі з питань фінансів підприємств визначення потреби в обігових коштах рекомендується здійснювати через їх нормування. Розрахунок сукупного нормативу, або загальної потреби в обігових коштах, проводиться підсумовуванням нормативів за окремими статтями запасів. Норматив обігових коштів за кожною статтею розраховується множенням односторонніх витрат у грошовому виразі на відповідну норму запасу в днях³.

У методичних розробках західних фінансистів потребу в коштах для фінансування оборотних активів рекомендується розраховувати не лише в розрізі окремих статей запасів, а й у розрізі дебіторської заборгованості та за окремими елементами витрат. Наприклад, необхідний обсяг капіталу, який протягом планового періоду авансуватиметься в сировину та матеріали,

заробітну плату, окремі елементи накладних витрат тощо. За цим підходом розрахунок потреби в капіталі пропонується здійснювати в три етапи:

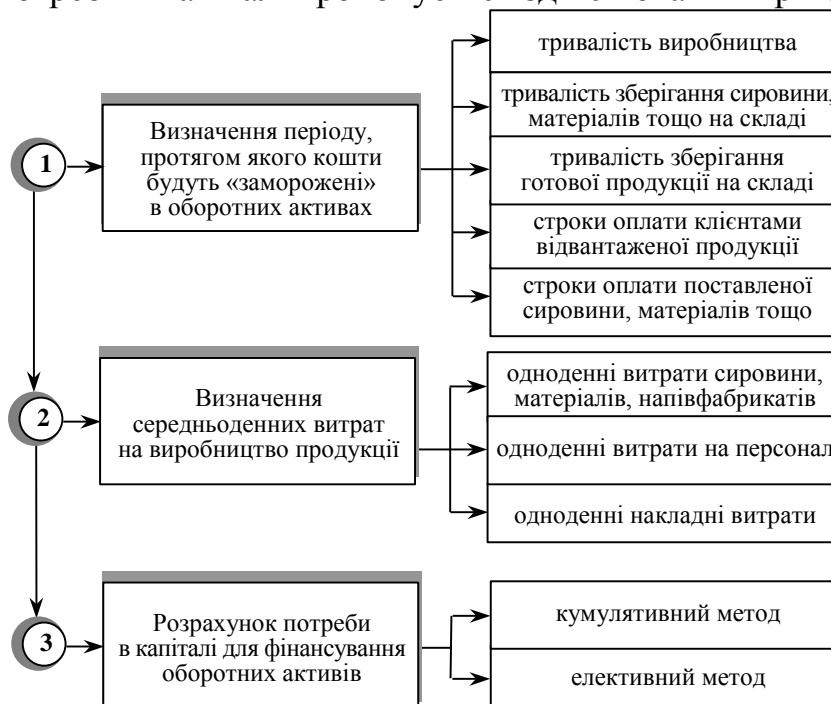

Рис. 1.5. Етапи розрахунку в капіталі для фінансування оборотних активів

Перший етап пов'язаний з визначенням кількості днів, на які кошти відволікаються в окремі позиції оборотних активів. Загальний період, протягом якого капітал авансується в оборотні активи, визначається таким чином:

- (+) період з моменту оплати сировини, матеріалів до їх постачання;
- (-) період надання товарних позичок постачальниками факторів виробництва;
- (+) період зберігання сировини, матеріалів на складі;
- (+) тривалість виробництва продукції;
- (+) період зберігання готової продукції на складі;
- (+) строки надання товарних позичок споживачам продукції (період з моменту відвантаження продукції до моменту надходження коштів за неї);
- (-) період використання авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції.

Таким чином, період, на який кошти відволікаються в оборотні активи, залежить від трьох функціональних блоків:

- 1) організації технологічного процесу;
- 2) ефективності логістики (комплекс заходів з управління матеріально-технічним забезпеченням та товарно-матеріальними запасами на підприємстві, який спрямований на оптимізацію руху сировини, матеріалів, продукції на всіх стадіях операційного циклу: транспортування, складування, виробництво, збут);
- 3) управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Останній функціональний блок безпосередньо належить до компетенції фінансових служб підприємства. Саме тому на його характеристиці ми зупинимося детальніше. Наявність у підприємства дебіторської заборгованості свідчить про надання ним товарних позичок споживачам своєї продукції чи авансування постачальників, фінансових органів тощо. Надання товарних кредитів з метою стимулювання збуту продукції збільшує часовий інтервал між видатками та надходженнями коштів — потреба в капіталі збільшується. Те саме відбувається у разі здійснення попередньої оплати факторів виробництва.

Залежно від строків погашення дебіторську заборгованість поділяють на:

- *поточну* — сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу;

- *довгострокову* — сума заборгованості дебіторів, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу (цей вид заборгованості належить до складу необоротних активів).

При плануванні обсягів потреби в капіталі, який відволікається в дебіторську заборгованість, слід враховувати такі фактори:

1. Обмеження надання товарних кредитів, відстрочок з оплати продукції може негативно вплинути на обсяги реалізації, оскільки в умовах ринку споживачі продукції (за інших рівних умов) віддають перевагу тому offerent, який пропонує найкращі умови розрахунків і постачання.

2. Надмірне захоплення наданням товарних кредитів може зумовити неефективне відволікання фінансових ресурсів, знизити платоспроможність підприємства та зумовити високі витрати, пов'язані зі стягненням заборгованості.

3. Здійснюючи авансовану оплату факторів виробництва (сировина, матеріали, комплектуючі тощо), можна отримати значні знижки в їх ціні, що може позитивно вплинути на собівартість продукції. При цьому слід зіставити величину позитивного ефекту від зниження цін і збереження надійного постачальника з негативними наслідками відволікання коштів у дебіторську заборгованість при здійсненні авансових розрахунків.

Слід також враховувати, що за наявності невинуватеної (простроченої) чи безнадійної дебіторської заборгованості виникає порушення фінансової рівноваги, оскільки у підприємства на відповідну суму знижується розмір ліквідних обігових коштів.

Одним з методів зменшення строків відволікання коштів в оборотні активи є використання товарних кредитів постачальників факторів виробництва чи авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг). У цих випадках як джерела фінансування підприємство використовує **кредиторську заборгованість**. Якщо вона є виправданою, тобто відстрочки платежів (чи поставок) здійснюються згідно з умовами відповідних договорів, то це позитивно впливає на загальний фінансовий стан підприємства. Однак у вітчизняній практиці

господарювання досить поширеним є покриття фінансового дефіциту шляхом порушення строків виконання власних платіжних зобов'язань, тобто використання невиправданої кредиторської заборгованості як джерела поповнення обігових коштів. Така політика є надзвичайно ризиковою. Вона може призвести до накладення на підприємство штрафів у ході доарбітражного чи арбітражного врегулювання господарських спорів. Це, в свою чергу, впливає на імідж суб'єкта господарювання як надійного партнера і врешті-решт призводить до його фінансової кризи.

Другий етап у визначенні потреби в капіталі для фінансування оборотних активів полягає у прогностичних розрахунках середньоденних витрат у грошовому еквіваленті, які авансуються в сировину, матеріали, напівфабрикати, персонал, накладні витрати тощо. Для розрахунку цих витрат передусім необхідно обчислити **планову виробничу собівартість продукції, величину адміністративних витрат і витрат на збут**. Собівартість визначається техніко-економічними розрахунками величини витрат на виробництво всієї товарної продукції. Для цього слід здійснити комплекс розрахунків окремих видів витрат з використанням технічних норм, нормативів та інших параметрів виробничого процесу, що фіксуються технічною документацією, і з урахуванням економічних умов виробничої діяльності: оплати праці, цін на ресурси, нормативів платежів, що визначаються законами та іншими нормативними актами. Основною вихідною інформацією для планування витрат є:

- планові обсяги виробництва продукції в натуральному і вартісному виразах;
- норми витрат матеріальних ресурсів для виробництва продукції і розрахунки потреби в ресурсах у натуральному виразі (потреба в ресурсах розраховується в основному методом прямого рахунку, тобто множенням норми витрат на одиницю продукції на відповідний обсяг виробництва в плановому періоді)⁴;
- норми затрат праці, розрахунки чисельності та професійного складу працівників, умови оплати їх праці, що визначаються колективними договорами і контрактами;
- економічні нормативи: норми амортизаційних відрахувань, відрахувань на соціальні заходи, податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які включаються у собівартість продукції.

Проводячи прогностичні розрахунки витрат, слід враховувати необхідність додержання загальних вимог щодо:

- ♦ оптимізації структури й умов виробництва (розмір партії вироблюваної продукції, якісні показники, змінність, режим роботи устаткування тощо);
- ♦ оптимізації процесу виробництва, вдосконалення його організації та управління, підвищення технічного рівня;

---

⁴ Додаток 1 до роз'яснень до Інструкції з планування витрат підприємств, затвердженої наказом Міністерства економіки України від 14.05.2010 № 100.

♦ раціонального вибору матеріальних ресурсів, що використовуються (структури та якості сировини і матеріалів, умови постачання, транспортування, зберігання);

♦ вирахування витрат, що не включаються до собівартості продукції і відшкодовуються з прибутку та інших джерел; розподілу одноразово проведених витрат, що забезпечують виробництво протягом тривалого часу, за періодами пропорційно до обсягу продукції, що випускається в кожному періоді, або за іншими ознаками, що відповідають характеру витрат.

Якщо відомі планові обсяги витрат на виробництво товарної продукції, то середньоденні витрати, які авансуються у виробництво, можна знайти діленням планової повної собівартості на кількість днів у періоді, на який розраховується потреба в капіталі.

Слід підкреслити, що адміністративні витрати, витрати на збут та деякі інші операційні витрати не включаються до первісної вартості запасів та собівартості реалізованої продукції. Вони належать до витрат того періоду, в якому були здійснені (чи встановлені).

Для розрахунку середньоденних витрат у розрізі окремих їх елементів слід скористатися інформацією щодо структури витрат на виробництво товарної продукції. *Середньоденні витрати коштів, які авансуються в окремі види витрат, визначаються діленням загального обсягу цих витрат у плановому періоді на кількість днів у ньому.*

На **третьому етапі** здійснюється безпосередній розрахунок потреби в капіталі для фінансування оборотних активів. Кошти, які спрямовуються підприємством на фінансування витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції, «заморожуються» в оборотних активах здебільшого за статтями запасів чи дебіторської заборгованості, в окремих випадках — у складі витрат майбутніх періодів. Завдання полягає в тому, щоб визначити, скільки коштів потрібно підприємству у плановому періоді для авансування їх у кожну із зазначених статей.

Потреба в коштах для фінансування *виробничих запасів* залежить від їх первісної вартості, яка складається з таких фактичних витрат:

- суми, що сплачуються постачальнику згідно з договором поставки;
- суми, що сплачуються за інформаційні, посередницькі та інші послуги, які виникають у зв'язку з придбанням запасів;
- суми ввізного мита, непрямих податків, які сплачуються у зв'язку з придбанням запасів;
- затрати на транспортування, вантажно-розвантажувальні роботи, страхування транспортних ризиків;
- затрати підприємства, пов'язані із доведенням запасів до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Первісна вартість запасів, що виготовляються власними силами підприємства (*незавершене виробництво, готова продукція*), визначається собівартістю виробництва відповідних запасів, яка обчислюється згідно із П(С)БО 16 «Витрати» і включає прямі матеріальні витрати; прямі витрати

на оплату праці та нарахування на неї; загальновиробничі витрати; постійні накладні витрати тощо.

Зрозуміло, що у зв'язку з різним рівнем готовності виробів, які формують незавершене виробництво, середньоденна сума витрат, що авансуються у незавершене виробництво, є меншою за витрати, «заморожені» у готовій продукції чи дебіторській заборгованості. Для точнішого прогнозування витрат по незавершеному виробництву слід застосовувати спеціальний коефіцієнт, який характеризує відношення витрат у незавершеному виробництві до всіх затрат на виробництво та реалізацію продукції⁵.

Величина витрат, що відволікаються у *дебіторську заборгованість*, включає в себе собівартість реалізованої продукції, за якою оплата не надійшла, а також адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Розрахунки потреби в капіталі для фінансування оборотних активів можуть проводитися двома методами:

- кумулятивним (від лат. *cumulatio* — нагромаджувати) та
- елективним (від лат. *electus* — вибраний).

За **кумулятивного методу** потреба в капіталі визначається множенням загальної тривалості відволікання коштів в оборотні активи протягом одного операційного циклу (в днях) на середньоденні їх витрати. Використання цього методу дає змогу провести лише загальний розрахунок потреби в обігових коштах (за всіма елементами витрат), оскільки спирається на відповідні сумарні показники одноденних витрат. Потреба в капіталі для фінансування окремих статей оборотних активів визначається множенням кількості днів, на які кошти «заморожуються» в цих активах (виробничі запаси, незавершене виробництво тощо), на одноденні витрати.

Елективний метод дає змогу точнішого розрахунку потреби у фінансових ресурсах. Згідно з цим методом потреба в капіталі розраховується обчисленням загальних витрат ресурсів, які авансуються в сировину, заробітну плату, накладні витрати тощо протягом операційного циклу (одного обороту капіталу) і «заморожуються» в окремих позиціях оборотних активів. Для цього одноденні витрати за окремими елементами слід перемножити на період, протягом якого ці витрати відволікаються в тих чи інших позиціях оборотних активів.

Розглянемо порядок розрахунку потреби в капіталі для фінансування оборотних активів на умовному прикладі.

Приклад 3

Визначимо потребу в капіталі для фінансування оборотних активів протягом одного кварталу кумулятивним та елективним методами за таких даних:

- плановий обсяг витрат на виробництво та реалізацію продукції — 1, 8 млн грн;
- планові залишки готової продукції на складі на початок та на кінець періоду є незмінними;

- структура витрат підприємства характеризується такими даними:
прямі матеріальні витрати — 30 %;
прямі витрати на оплату праці та нарахування на неї — 35 %;
загальновиробничі витрати — 20 %;
адміністративні витрати — 10 %;
витрати на збут — 5 %;
- середній період постачання та зберігання сировини та матеріалів на складі — 5 днів;
  - за домовленістю з постачальниками сировини строк її оплати становить 3 дні з часу її оприбуткування на складі;
  - тривалість виробництва готової продукції — 10 днів;
  - тривалість зберігання готової продукції на складі — 2 дні;
  - з метою стимулювання збуту продукції підприємство надає відстрочки в платежах за її оплату протягом 15 днів.

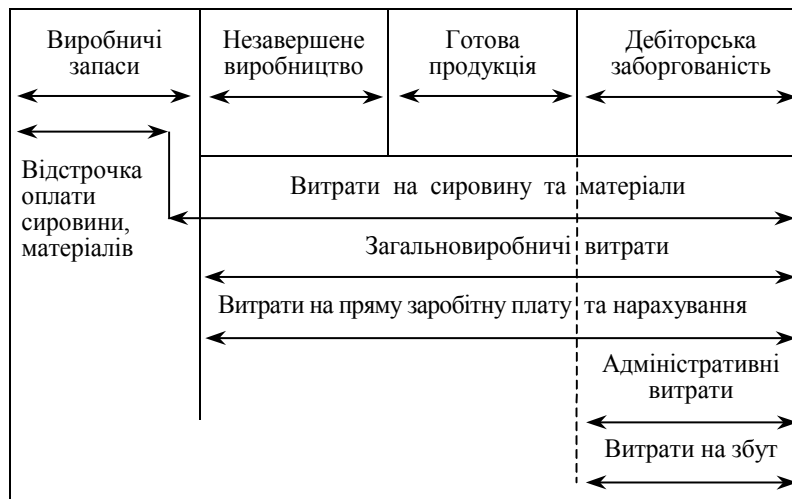
Потреба в капіталі для фінансування оборотних активів кумулятивним методом обчислюється таким чином:

1. Розрахуємо період, протягом якого кошти будуть «заморожені» в оборотних активах (тривалість операційного циклу): $5 - 3 + 10 + 2 + 15 = 29$ днів.
2. Визначимо загальні середньоденні витрати підприємства на фінансування оборотних активів: 20 тис. грн (1,8 млн грн : 90 днів).
3. Визначимо загальний обсяг потреби в обігових коштах для фінансування оборотних активів протягом планового періоду:
  - у цілому на оборотні активи: $20 \text{ тис. грн} \cdot 29 \text{ днів} = 580 \text{ тис. грн}$, у тому числі:
    - виробничі запаси: $40 \text{ тис. грн} (20\,000 \cdot 2)$;
    - незавершене виробництво: $200 \text{ тис. грн} (20\,000 \cdot 10)$;
    - готова продукція: $40 \text{ тис. грн} (20\,000 \cdot 2)$;
    - дебіторська заборгованість: $300 \text{ тис. грн} (20\,000 \cdot 15)$.

Розрахуємо потребу в капіталі для фінансування оборотних активів елективним методом.

1. Обчислимо показники окремих елементів витрат підприємства в грошовому виразі:
  - прямі матеріальні витрати: 540 тис. грн (30 % від 1,8 млн грн);
  - прямі витрати на оплату праці та нарахування на неї: 630 тис. грн (35 % від 1,8 млн грн);
  - загальновиробничі витрати: 360 тис. грн (20 % від 1,8 млн грн);
  - адміністративні витрати: 180 тис. грн (10 % від 1,8 млн грн);
  - витрати на збут: 90 тис. грн (5 % від 1,8 млн грн);
2. Визначимо середньоденні витрати за окремими елементами:
  - матеріальні витрати: 6 000 грн ($540 \text{ тис.} : 90 \text{ днів}$);
  - прямі витрати на оплату праці та нарахування на неї: 7 тис. грн ($630 : 90$);
  - загальновиробничі витрати: 4 тис. грн;
  - адміністративні витрати: 2 тис. грн;

- витрати на збут: 1 тис. грн.

Умовний розподіл витрат на виробництво та реалізацію продукції за окремими статтями оборотних активів протягом операційного циклу

3. Проведемо розподіл окремих видів затрат за окремими статтями оборотних активів (див. наведений рис.). Середньоденні витрати в розрізі окремих статей формуватимуться таким чином:

- виробничі запаси включають витрати на сировину та матеріали за їх первісною вартістю: 6000 грн;

- затрати на незавершене виробництво визначаються згідно з П(С)БО 16 «Витрати» і включають прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці та нарахування на неї; загальновиробничі витрати (в нашому прикладі ми не будемо розподіляти затрати між незавершеним виробництвом і готовою продукцією):

$$6000 + 7000 + 4000 = 17\ 000 \text{ грн.}$$

Аналогічним чином розраховуються середньоденні затрати, які авансуються в готову продукцію, що зберігається на складі:

$$6000 + 7000 + 4000 = 17\ 000 \text{ грн.}$$

Затрати, «заморожені» в дебіторській заборгованості, включають, окрім іншого, адміністративні витрати і витрати на збут:

$$6000 + 7000 + 4000 + 2000 + 1000 = 20\ 000 \text{ грн.}$$

4. Визначимо обсяг потреби в обігових коштах для фінансування окремих статей оборотних активів протягом планового періоду:

- виробничі запаси: 12 000 (6 тис. грн · 2 дні);
- незавершене виробництво: 170 000 (17 тис. грн · 10);
- готова продукція: 34 000 (17 тис. грн · 2);
- дебіторська заборгованість: 300 000 (20 тис. грн · 15);

$$\text{В цілому на оборотні активи: } 12\ 000 + 170\ 000 + 34\ 000 + 300\ 000 = 516 \text{ тис. грн.}$$

5. Визначимо величину коштів, яка буде «заморожена» в окремих елементах витрат (розраховується множенням середніх одноденних витрат на кількість днів, на які авансуються відповідні витрати):

- витрати на сировину та матеріали: $6000 \cdot (2 + 10 + 2 + 15) = 174$ тис. грн;

- витрати на пряму заробітну плату та нарахування на неї: $7000 \cdot (10 + 2 + 15) = 189$ тис. грн;

- загальновиробничі витрати: $4000 \cdot (10 + 2 + 15) = 108$ тис. грн;

- адміністративні витрати: $2000 \cdot 15 = 30$ тис. грн;

- витрати на збут: $1000 \cdot 15 = 15$ тис. грн.

Усього витрат протягом одного операційного циклу:

$174\ 000 + 189\ 000 + 108\ 000 + 30\ 000 + 15\ 000 = 516$ тис. грн.

Отже, кошти, заморожені в окремих статтях оборотних активів, дорівнюють обсягу коштів, авансованих в окремі елементи затрат на виробництво та реалізацію продукції в плановому періоді.

Як бачимо, елективний метод визначення потреби в капіталі є точнішим порівняно із кумулятивним, за якого ми одержуємо дещо завищений обсяг потреби в коштах. Охарактеризовані методи дають можливість лише приблизно розрахувати прогнозну потребу в коштах для фінансування оборотних активів. На практиці на обсяг потреби в капіталі впливають дуже багато чинників, які неможливо наперед визначити. Як наслідок, фактична потреба в коштах може коливатись як у бік збільшення від прогнозної, так і навпаки. За наявності надлишку обігових коштів їх слід ефективно використовувати, вкладаючи в короткострокові прибуткові активи. У разі дефіциту коштів слід мати в резерві каталог заходів з метою покриття додаткової потреби в капіталі.

Рівень ефективності фінансово-господарської діяльності буде тим вищим, чим меншою є потреба в капіталі для фінансування заданого обсягу виробництва та реалізації продукції. Саме тому одним з головних завдань фінансових служб підприємства є оптимізація структури та обсягу оборотних активів. Для цього розробляються заходи щодо оптимізації запасів, дебіторської заборгованості, зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції, прискорення оборотності засобів тощо.

Інформація щодо потреби в капіталі для фінансування оборотних активів використовується при формуванні оперативного фінансового плану та зведеного фінансового плану (динамічного балансу).

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 554с.
2. Терещенко О.О. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2000. - 452с.
3. Фінансова діяльність підприємства: Підручник / Бандурка О.М., Коробов М.Я., Орлов П.І., Петрова К.Я. – 2-ге вид., перероб. і доп.. – К.: Либідь, 2002. - 384с.
4. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. – К.: Знання, 2000.

Додаткова література

1. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия 4-е изд., перераб. И доп. – Минск: Новое издание, 2003.- 688 с.
2. Ковалёв В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.
3. Лукашевич И.Я. Моделирование процессов анализа финансового положения предприятий в условиях рынка. – М.: Финансы, 1993. - №3.- 53 с.
4. Фінансово-інвестиційний аналіз. Навчальний посібник. –Київ ”Українська енциклопедія”.- 1996, 298с.
5. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: ИНФРА –М, 1997. –Х11, 1024с.
6. Шевчук В.В., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. – К.: Генеза, 1997. – 384с.
7. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Экономический анализ: Ситуации, тесты. Примеры, задачи, выбор оптимальных решений. – М.: Финансы и статистика, 2001.– 656 с.

Бюджет продаж:

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	Год
Ожидаемый объем (шт)	10 000	30 000	40 000	20 000	100000
Ожидаемая цена ед. продукции	20	20	20	20	
Выручка за реализованную продукцию	200 000	600 000	800 000	400 000	2000000
График поступления денежных средств					
Счета дебиторов на начало года					
Приток денег от продаж 1 кв.					
Приток денег от продаж 2 кв.					
Приток денег от продаж 3 кв.					
Приток денег от продаж 4 кв.					
Итого поступление денег					

План производства (ЗАКУПОК) продукции

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	Год
Ожидаемый объем продаж, шт.	10 000	30 000	40 000	20 000	100 000
Запасы на конец квартала, шт.				3 000	
Требуемый объем продукции, шт.					
Минус запасы на начало периода, шт.					
Объем производства (ЗАКУПОК) продукции, шт.					

Бюджет затрат на основные материалы с графиком выплат

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	Год
Объем производства (ЗАКУПОК), шт.	14 000	32 000	36 000	19 000	101 000
Требуемый объем сырья на период, кг	70 000	160 000	180 000	95 000	505 000
Запасы сырья на конец периода, кг					
Общая потребность в материалах, кг					
Запасы сырья на начало периода, кг					
Закупки материалов, кг					
Стоимость закупок материалов, грн.	47 400	97 200	102 900	55 800	303 300
График денежных выплат					
Сальдо кредиторов на н.г., грн.					
Оплата за материалы 1 кв., грн.					
Оплата за материалы 2 кв., грн.					
Оплата за материалы 3 кв., грн.					
Оплата за материалы 4 кв., грн.					
Платежи всего , грн.					

Бюджет затрат на оплату труда основного персонала

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	Год
Объем производства (ЗАКУПОК), шт.	14 000	32 000	36 000	19 000	101 000
Затраты труда основного персонала (час)	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Итого затраты труда персонала (час)					
Стоимость 1 часа (грн/час)	7.5	7.5	7.5	7.5	7.5
Оплата основного персонала, грн.					

Расчет себестоимости единицы продукции

- Необходим для составления отчета о прибыли и оценки величины запасов готовой продукции на складе на конец планового периода

Статьи	Количество	Затраты	Всего
Затраты на ед. продукции			
Основные материалы, кг	5	0.6	3.00
Затраты прямого труда	0.8	7.5	6.00
Накладные затраты	0.8	5.0	4.00
Себестоимость ед. продукции			13.00

Бюджет административных и маркетинговых затрат

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	За год
Ожидаемый объем продаж, шт.	10 000	30 000	40 000	30 000	100 000
Переменные затраты на ед. продукции, грн.	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8
Планируемые переменные затраты, грн.					
Реклама	40 000	40 000	40 000	40 000	160 000
З/пл управляющих	35 000	35 000	35 000	35 000	140 000
Страховка		1 900	37 750		39 650
Налог на недвижимость				18 150	18 150
Итого постоянных затрат, грн	75 000	76 900	112 750	93 150	357 800
Итого планируемые затраты, грн.					

Плановый отчет о прибыли (грн)

Выручка от реализации продукции	2 000 000
Себестоимость реализованной продукции	1 300 000
Валовая прибыль	700 000
Общие и маркетинговые затраты	
Прибыль до уплаты процентов и налога на прибыль	
Проценты за кредит	
Прибыль до выплаты налогов	
Налог на прибыль	
Чистая прибыль	

Бюджет денежных средств

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	За год
Денежные средства на начало периода	42 500				
Поступление денежных средств					
От потребителей	230 000	480 000	740 000	520 000	1970 000
Денежные средства в распоряжении	272 500				
Расходование денежных средств					
На основные материалы					
На оплату труда основного персонала					
Производственные накладные затраты					
Затраты на сбыт и управление					
Налог на прибыль					
Покупка оборудования					
Дивиденды					
Всего денежных выплат					
Избыток (дефицит) денег					

Бюджет денежных средств (ДС) с учетом дополнительного финансирования

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	За год
ДС на начало периода	42 500				
Поступление денежных средств					
От потребителей	230 000	480 000	740 000	520 000	1970 000
ДС в распоряжении	272 500				
Расходование денежных средств					
На основные материалы					
На оплату труда основного персонала					
Производственные накладные затраты					
Затраты на сбыт и управление					
Налог на прибыль					
Покупка оборудования					
Дивиденды					
Всего денежных выплат					
Избыток (дефицит) денег					
Финансирование: получение ссуды					
Погашение ссуды					
Выплата процентов					
Итого денежный поток					
ДС на конец периода					

Прогнозный баланс предприятия

Активы		Прогноз	Пассив		Прогноз
Оборотные активы			Обязательства		
Денежные средства	42 500		Текущие обязательства		
Счета дебиторов	90 000		Счета к оплате	25 800	
Запасы сырья	4 200	7000 кг			
Запасы готовой продукции	20 000	2000 шт.	Акционерный капитал	175 000	
Всего оборотные активы	162 700		Нераспределенная прибыль	449 900	
Земля	80 000				
Сооружение и оборудование	700 000		Всего акционерный капитал	624 900	
Накопленная амортизация	(292 000)		Итого пассивы	650 700	
Сооружение и оборудование (нетто)	408 000				
Итого активы	650 700				

Штефан Наталія Миколаївна

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання розрахункових індивідуальних завдань

для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів

галузі знань 0305 Економіка і підприємництво

напряму підготовки 6.030508 Фінанси і кредит

Видано в авторській редакції

Підп. до друку 01.07.13. Формат 30x42/4.
Папір офсетний. Ризографія. Ум. друк. арк. 1,72.
Обл.-вид. арк. 1,72. Тираж 25 пр. Зам. №

Державний ВНЗ «Національний гірничий університет»
49027, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19.